

Федоренко Валентин Григорович, головний редактор, д-р екон. наук, професор, академік УАН, перший віце-президент Спілки будівельників України, завідуючий кафедрою економіки та підприємництва ІПК ДСЗУ

Кучеренко Ганна Борисівна, відповідальний секретар
Власюк Олександр Степанович, д-р екон. наук, професор, перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень

Чумаченко Микола Григорович, д-р екон. наук, професор, академік НАН України, радник президії НАН України

Амоша Олександр Іванович, д-р екон. наук, професор, академік НАН України, директор інституту Економіки промисловості НАН України

Маршавін Юрій Миколайович, к-т історичних наук, доцент, ректор ІПК ДСЗУ

Беркута Анатолій Всеволодович, к-т екон. наук, перший заступник голови державного комітету України з будівництва та архітектури

Волков Олег Ігоревич, ректор Київського Національного університету технологій та дизайну, професор, член-кореспондент Академії педагогічних наук

Момір Джурович, Президент Академії наук та мистецтв Чорногорії

Захожай Валерій Борисович, д-р екон. наук, професор, директор інституту Міжнародної економіки та фінансів

Подлесний Сергій Автонович, професор, академік, Ректор Красноярського державного технічного університету

Чувардинський Олександр Георгійович, Президент Союзу сприяння інвестицій і інновацій в економіку України, академік Академії екон. наук України, д-р філософії в економіці, к-т політ. наук

Криклій Артур Станіславович, д-р наук в економіці, професор, голова правління Інтербанку

Храмов Василь Олегович, д-р політ. наук, зав. кафедри державного управління та права ІПК ДСЗУ

Гудзівський Олексій Дмитрович, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Національного аграрного університету

Розпутенко Іван Васильович, проректор НАДУ при Президентові України, директор Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів, д-р наук з державного управління, професор

Корецький Микола Христофорович, перший проректор Гуманітарного університету ЗІДМУ, д-р наук з державного управління, професор

Мордвінов Олександр Григорович, завідуючий кафедрою державного управління та менеджменту Гуманітарного університету ЗІДМУ, д-р наук з державного управління, професор

Радиш Ярослав Федорович, професор кафедри управління охороною здоров'я НАДУ при Президентові України, д-р наук з державного управління, професор

Бакуменко Валерій Данилович, директор Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування НАДУ при Президентові України, д-р наук з державного управління, професор

Шаров Юрій Петрович, перший заступник директора ДРІДУ НАДУ при Президентові України, д-р наук з державного управління, професор

Воротін Валерій Євгенович, д-р наук з державного управління, професор кафедри економічної теорії та історії економіки НАДУ при Президентові України

Денисенко Микола Павлович, д-р екон. наук, професор, кафедра економіки та підприємництва ІПК ДСЗУ, академік Академії будівництва України

Бессідін Василь Федорович, д-р екон. наук, професор, зав. відділом науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України

Ніколенко Юрій Васильович, д-р екон. наук, професор, академік Академії вищої школи України, завідуючий кафедри економіки Академії муніципального управління

Сже Осятинський, професор Інституту фінансів національної академії наук (Польща)

Іткін Олександр Феліксевич, д-р наук в економіці, генеральний директор інституту «Нафтогазбудізоляція», академік Академії будівництва України

Якушев Едуард Федорович, д-р наук в економіці, професор, генеральний директор державного підприємства «Еталон»

Жабровець Іван Васильович, д-р наук в економіці, професор, голова правління товариства «Знання»

Економіка та держава

№ 1 січень 2005

У НОМЕРІ:

Економічна наука

Федоренко В.Г., Попова В.В.

Політичні та економічні складові розвитку 2 ✓

Денисенко М.П., Гулик Л.С.

Державне регулювання ринку праці в Україні: досвід та проблеми 8 ✓

Криклій А.С.

Планування кар'єри працівників в умовах трансформаційної економіки 11

Мірошник І.М.

Формулювання принципів системи критеріїв вибору варіантів інноваційного розвитку 14 ✓

Шарадкіна Є.А., Ломакін В.В.

Економічне зростання держави і інноваційна політика підприємства 17 ✓

Перекупнева Т.

Оцінка вартості малих та середніх підприємств методом галузевих співвідношень (порівняльний підхід) 23 ✓

Чернищенко І.Б., Духовний І.Б., Мілагіноскі С.

Проблеми застосування спрощеної системи оподаткування в Україні 29 ✓

Мартин А.Г., Манько І.П.

Ринкова ціна землі в Україні: факторний аналіз 33 ✓

Сердюченко Н.Б., Яценко І.І.

Оцінка економічної ефективності інвестиційного проекту 38 ✓

Євдоченко О.М.

Аналітичне узгодження ціни будівельного контракту між замовником та підрядником 40 ✓

Ткач А.А.

Інституціональні елементи ринкової інфраструктури 43 ✓

Євтух О.О.

Принципи оцінки ринкової вартості нерухомості: новий аспект 48 ✓

Тимошук О.М.

Прогноз розвитку ринку туристичних послуг водного транспорту 55

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (постанова президії ВАК України від 30 червня 2004 р. № 3-05/7)

БІБЛІОТЕКА

Національного аграрного університету
Навчальний фонд

ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ СКЛАДОВІ РОЗВИТКУ

Федоренко В.Г.,

доктор економічних наук, професор, академік УАН

Попова В. В.,

*Національний аграрний університет, докторант
кафедри менеджменту, кандидат економічних наук,
доцент*

В статті викладаються результати дослідження взаємодії політичної і економічної складових розвитку України. Викладені теоретичні положення становлення системи державного управління опираються на необхідність врахування історичних і геополітичних аспектів. Запропоноване сприйняття процесів розвитку через інтегроване врахування взаємодії механізмів державного управління і впливу зовнішнього середовища спрямоване на розкриття принципових положень сучасної національної економічної політики.

Об'єктивним імпульсом до ініціювання і впровадження системних інноваційних перетворень інституціонального устрою держави є зниження загальної економічної активності до такого рівня, за яким настає ризик втрати самостійності господарської діяльності і деструктивних наслідків.

Загальна дестабілізація економіки доходить до кризового стану, коли керована підсистема нездатна неадекватно реагувати на вплив керуючої складової. В цьому випадку вимоги до впровадження радикального реформування державного управління економічною політикою обумовлюються вимушеною необхідністю подолання системних протиріч. Висока актуальність розробки теоретичних положень економічної політики для сучасної національної дійсності спричиняється на шаруванням на протиріччя (суто господарського характеру) проблем реформування самої системи державного управління.

Найближча історична ретроспектива вказує на наявність суттєвих труднощів на шляху української економіки до досягнення стану стабільного розвитку, при цьому відзначається значний вплив політичної складової. В узагальненому вигляді питання успішності перетворень зводиться до необхідності дотримання балансу між політичним і економічним устроєм, порушення якого спричиняє руйнівні наслідки системного характеру.

Ключову роль у формуванні стратегії розвитку відіграє визначення загальнодержавних політичних основ модернізації. Результати перетворень у системі державного управління, швидкість і напрямок трансформації економіки в остаточному підсумку залежать від глибини наукового обґрунтування цілей і способів їх досягнення. Україна в даний час стоїть перед необхідністю вирішення проблеми визначення власного економічного устрою, стратегія досягнення якого повинна одночасно

враховувати ряд об'єктивних чинників: вихідні історично обумовлені параметри, міжнародний вплив і пріоритетні орієнтири перспективного розвитку. Кінцеві цільові настанови й орієнтація на характер модернізації макроекономічної системи визначають набір інструментів, перелік і послідовність дії яких є прерогативою держави. Державна економічна політика впливає на еволюційні процеси, підсилює чи послаблює здатність суспільства до розвитку.

Відмінність сучасного етапу національної економіки складається у відсутності сталих механізмів державного управління економічною політикою. Регулююча вертикаль від вищих органів державної влади до індивідуального підприємця залишила в минулому віджилі інструменти адміністративного розподілу факторів, але ще не прийшла до стійких цивілізованих принципів вільного вибору. Таке положення багато в чому визначене станом державної економічної політики, теоретичні підходи до реалізації якої все ще не мають чітких обрисів конкретного запровадження.

Застосування системного підходу для аналізу процесу управління макроекономічного рівня дозволяє зрозуміти природу еволюційних перетворень. Через це варто зосередитись на механізмі регулювання, під яким маємо на увазі внутрішній організаційний устрій взаємодії керуючої і керованої складових макросистеми. Ця взаємодія лежить в інформаційній площині і висловлюється в обранні пріоритетів щодо джерел прийняття управлінських рішень на різних організаційних рівнях. В загальному випадку, поза залежністю від політико-економічного устрою макросистеми, принципово важливим є досягнення погодженості у взаємодії керуючої і керованої складових.

Відсутність динамічної рівноваги в системі управління породжує внутрішні системні протиріччя, порушує цілісність через посилення аддитивності, що кінцем призводить до руйнуван-

ня. Єдність державної системи по вертикалі управління залежить від принципів розподілу основних виробничих факторів, концептуально протилежні підходи до яких породжують відповідні механізми взаємодії між керуючою і керованою складовими.

Тотальне адміністрування процесу розподілу факторів можна визначити як жорсткий механізм управління. У даному випадку повний пріоритет керуючої системи (державних органів управління) реалізується в механізмах формування командної інформації на виході під впливом зовнішнього середовища і звітів керованого рівня на вході (рис. 1). При жорсткому механізмі керуюча система формує керовану, відгороджуючи її від будь-якого стороннього впливу. Уся вихідна інформація обробляється винятково керованою системою і у вигляді готових стратегій, цілей, програм і задач доводиться керованій, від якої вимагається лише безумовна виконавча діяльність.

Такий однобічний вплив з боку керуючої системи припускає застосування відносно простих інструментів управління, оскільки потік інформації з боку керованої системи зведений винятково

до звітної. До однієї з основних функцій держави в умовах жорсткого управління треба віднести забезпечення максимальної закритості керованого рівня щодо його зовнішнього середовища. Підпорядкованість керованої системи винятково нею поставленим цілям не передбачає наявності у механізмі управління виконання функцій регулювання.

В умовах гнучкої системи державного управління цілі, стратегії, програми і задачі також формуються на керуючому рівні, але їх виконання припускає можливість широкого кола альтернатив щодо обрання засобів і шляхів реалізації. Потік суто командної інформації обмежується питаннями безпеки державних кордонів, морального і фізичного здоров'я нації, проблемами екології, рішення яких має погоджувальний характер стимулюючого впливу. Саме за гнучкої системи управління можуть бути реалізовані регулюючі функції держави. Втрага примітивізму жорсткої системи управління пов'язана з високим ступенем передбачуваності суб'єктів керованого рівня, поведінка яких в умовах свободи обрання факторів спрямована на отримання індивідуальної економічної вигоди. В

даному випадку одним з найважливіших аспектів державного регулювання є підтримка розвиваючої складової економічного росту шляхом створення рівних умов для суб'єктів господарювання.

Конкретизація визначальних категорій варіантів взаємодії керуючої і керованої складових державного управління вказує на їх тісний взаємозв'язок з впливом зовнішнього середовища. Необхідність встановлення ступеня впливу зовнішнього оточення є похідною від визначення поняття «система», саме через окреслення меж об'єкту дослідження він може бути ідентифікований як такий.

З погляду економічної політики відкритість/закритість висловлюється в досяжності внутрішніх (зовнішніх) виробничих факторів і результатів виробничого процесу для зовнішніх (внутрішніх), відповідно, виробників і споживачів. Економічна політика в умовах закритої системи знаходиться під впливом переважно внутрішніх господарських відносин, а в умовах відкритої системи — як внутрішніх, так і зовнішніх.

Економічна політика розвитку визначається сполученням рівня гнучкості механізмів державного управління і ступеня

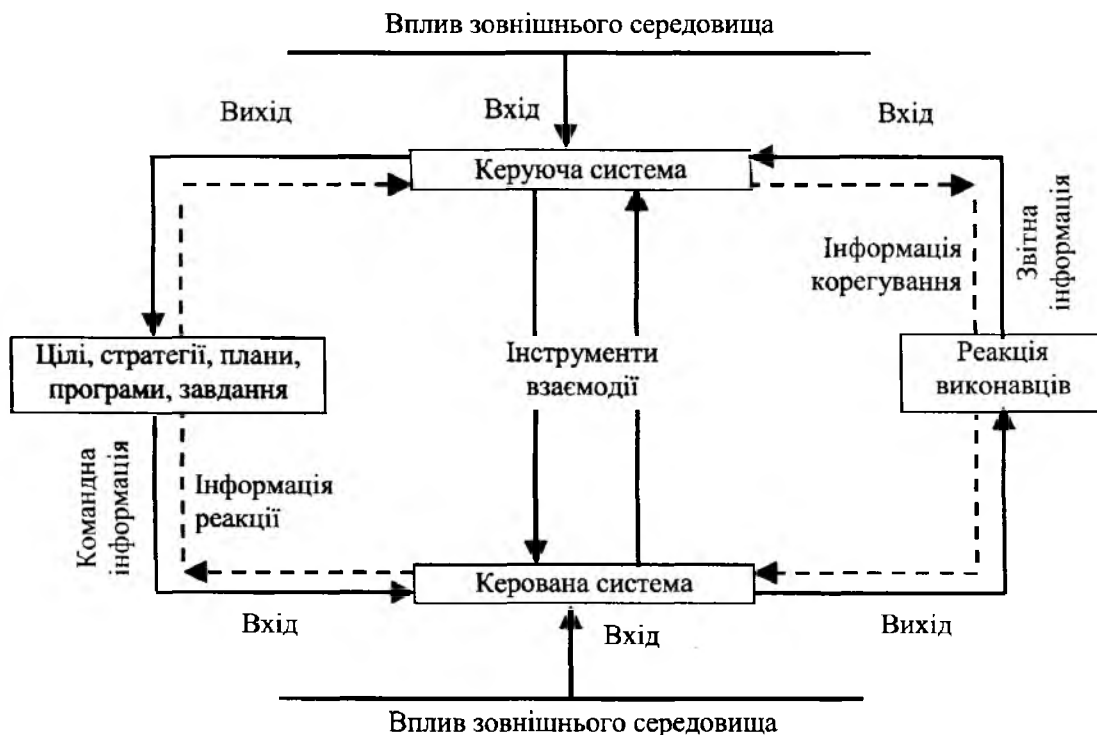

Рис. 1. Взаємодія систем управління

відкритості зовнішньому середовищу, що створює різні можливості для реалізації виробничого потенціалу макроекономічної системи в цілому і остаточно формує модель трансформації. Варіанти взаємодії зазначених складових економічної політики, відображені у вигляді матриці, дозволяють розмежувати стан, при якому визначається наявність і вплив на еволюційні процеси внутрішніх і зовнішніх ринкових регуляторів (рис. 2).

Квадрант № 1 відображає сполучення мінімального ступеня впливу зовнішнього середовища при жорсткому механізмі державного управління. Такий стан цілком виключає наявність ринкових регуляторів і характерний для макроекономічних систем закритого типу з авторитарним командно-розподільчим управлінням. Виробники працюють відповідно до централізованих планів, розроблених міністерствами і відомствами, виконання яких є обов'язковим і беззаперечним. Повне вилучення прибутку і централізований його розподіл мінімізує мотивацію виробників до нарощування ефективності виробництва і якості продукції. Сфера споживання також нормується в повному обсязі. Приклади такої економічної політики мали місце в Радянському Союзі, у Китаї в часи правління Мао, і в Японії після 2-ї Світової війни.

Економічне зростання для цих країн було можливе тільки в періоді революційних потрясень чи у стані ведення бойових дій національного масштабу.

Квадрант № 2 поєднує жорсткий механізм державного управління з високим ступенем відкритості, що обумовлює значний вплив на економічну політику зовнішніх ринків. Таке сполучення характерне для країн з низьким виробничим потенціалом при нерозвиненому національному ринку. Залежність від міжнародних ринків призводить до екзогенної моделі трансформації, а неможливість адекватно реагувати на зміни ділової активності за межами країни неминує деформує державні механізми до підвищення жорсткості управління економічною політикою і обмеження ступеня відкритості. Як приклад можна розглядати економічне становище Південної Кореї 1985—1995рр., яке завершилося кризовим станом. Сучасна українська економіка за багатьма ознаками відповідає положенню даного квадранта.

Квадрант № 3 відрізняється гнучким механізмом державного управління в сполученні з мінімальним ступенем впливу зовнішнього середовища. Розкріпачення внутрішніх ринкових регуляторів і реалізація еволюційних перетворень стають можливими в умовах відходу від авторитариз-

му. Економічна політика, що реалізується шляхом запровадження змішаних форм власності на засоби виробництва і непрямого втручання з боку держави, сприяє мотивації виробників до нарощування ефективності використання виробничих факторів і підвищення якості продукції. За насичення внутрішнього ринку трансформується його природа і підсилюються тенденції до виходу на зовнішні ринки. Характерним прикладом є Китай на даний час.

Квадрант № 4 відповідає такій ситуації, коли економічна політика формується під впливом регуляторів внутрішнього і зовнішнього ринків при гнучкому державному управлінні. За досягнення такого політико-економічного балансу перспективи росту і розвитку не мають формальних обмежень, процес удосконалення державних і ринкових регуляторів знаходиться у взаємній позитивній залежності. Зміни в діловій активності можуть мати місце, але своєчасні державні координаційні заходи знижують амплітуду небажаних кон'юнктурних сплесків і корегують розвиваючий тренд. Прояв дії політико-економічного балансу такого типу спостерігається в історичній ретроспективі становлення деяких розвинених країн Західної Європи і Північної Америки.

Таким чином, складові політики економічного розвитку відображаються як співвідношення компонентів державного управління — рівня гнучкості і відкритості ринковим регуляторам. Позначені пропорції обумовлені кількісними і якісними параметрами макроекономічної системи, що не можуть бути висловлені в абсолютних підсумкових величинах.

Найбільш яскравий історичний приклад просування в координатах матриці економічної політики дає Японія. 50-річний досвід японської моделі модернізації можна охарактеризувати як форсоване просування до економічного розвитку, динаміка якого відобразилася у стрімкому переміщенні з першого квадранта в четвертий. Вихідні позиції ради-

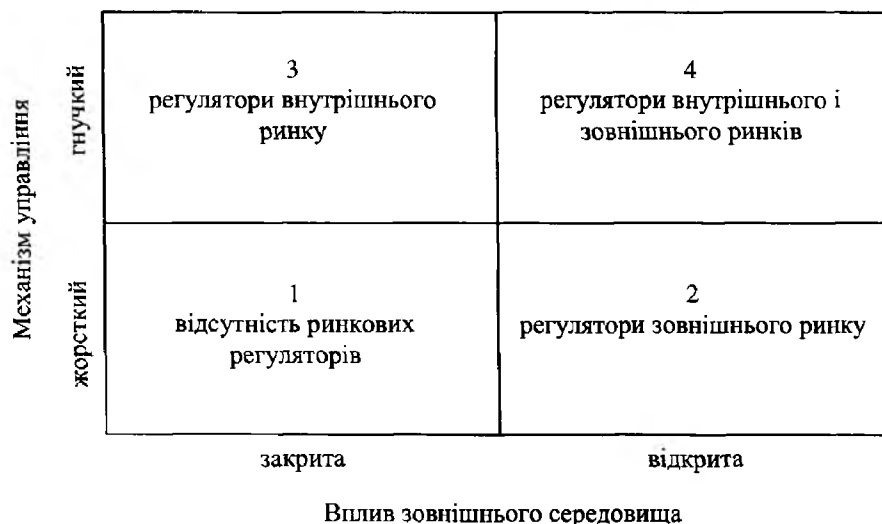

Рис. 2. Матриця складових економічної політики

кальної модернізації японської економіки ідеально відповідають положенню першого квадранта: ізольована від зовнішнього світу країна з напівфеодалним устроєм. Вимушена орієнтація на зовнішній ринок, обумовлена відсутністю природних копалин, і державне регулювання на індикативній основі, при наявності регуляторів внутрішнього ринку, дозволили досягти балансу між 2-м і 3-м квадрантами. Така ситуація сприяла стрімкому просуванню системи до вектору розвитку.

Аналіз загальнодержавних планів соціально-економічного розвитку Японії показує, що за деякими ознаками тут повторюється досвід централізованого планування Радянського Союзу [1]. Але необхідно відзначити, що аналогія з радянським досвідом спостерігається тільки в концепції планування, але не в конкретних методах. Ідентифікуючи японську модель розвитку за ступенем впливу держави на економіку країни, А. Сен вважає, що Японія представляє «єдину комуністично-організовану націю, що досягла значних результатів» [2].

Суттєва різниця між плановою економікою СРСР і Японії полягала у формах власності на засоби виробництва і у виконанні планів — обов'язкове в СРСР і рекомендаційне в Японії. «Економічне регулювання містить у собі систему взаємозалежних інструментів: економічне планування, бюджет, податки, ціни, банківський відсоток, курс валюти... У системі показників особлива роль приділяється темпам росту валового національного продукту, нормі нагромадження і заощадження, частці витрат на НДКР, зростанню заробітної плати в її взаємозв'язку з ростом продуктивності праці» [3].

Приклад Південної Кореї підтверджує значну роль держави в реалізації політики економічного розвитку. Ця країна наприкінці 50-х — початку 60-х років була однією з найбідніших, політичний режим якої можна позначити як військово-бюрократична диктатура Лі Сін Мана. Під час авторитар-

ного режиму Пак Чжон Хі, що прийшов на зміну в результаті військового перевороту, впроваджується стратегія прискореного економічного росту шляхом централізованого планування.

Система державного планування поставила приватне підприємництво в такі умови, які сприяли економічному росту країни, а частина компаній була повернута до державної власності. На загальнодержавному рівні планувалися і визначалися міжгалузеві пропорції. Адміністративними методами були сконцентровані і мобілізовані людські, матеріальні, фінансові і науково-технічні ресурси на реалізацію стратегічних планів розвитку. Авторитарний режим сприяв становленню інституціональних основ ринкової економіки, надав імпульс індустріалізації країни. [4]

На початку 60-х років розвиток промисловості забезпечувався за рахунок аграрного сектора штучно заниженими цінами на сільськогосподарську сировину і продовольство. Це підсилює народногосподарські диспропорції і загострило соціально-політичні конфлікти на селі, що спричинило необхідність корегування економічної політики. Завдяки високим середньорічним темпам приросту ВВП (9,9% за період 1980—1990 рр.) відбулися суттєві позитивні зрушення в соціальній сфері, а ВВП на душу населення зріс в 118,6 разів [5].

Стратегія прискореного економічного розвитку Південної Кореї передбачала використання зовнішніх іноземних інвестицій, що спрямовувалися на розвиток базових галузей — енергетики і металургії. Промислова політика цього етапу призвела до виникнення диспропорцій між великим, середнім і малим бізнесом, до формування експортно-орієнтованої моделі розвитку, що мало негативні наслідки:

— у 80-і роки економічне зростання Південної Кореї на 42% залежало від експорту продукції до США;

— 60% загального експорту забезпечували машинобудування і

електронна промисловість, які в обсязі промислового виробництва складали 43,8%, що сформувало переки в індустріальному розвитку;

— низький рівень середньої заробітної плати (15% від її рівня в Японії і 11% від США) на початку бурхливого економічного розвитку став основою високої конкурентоздатності корейських товарів, а надалі — гальмом на шляху становлення внутрішнього ринку і негативно вплинув на соціальну стабільність;

— в основі росту ВВП були покладені екстенсивні методи — залучення додаткової робочої сили за рахунок сільського населення і жінок, зростання тривалості робочого тижня.

У 1997 році після зміни влади відбулися радикальні зміни в стратегії економічного зростання, в основу якого було покладене зменшення впливу з боку держави на великий бізнес, як в одержанні пільгових кредитів, так і в розподілі держзамовлень. Подальший шлях Кореї можна позначити як рух до розвитку внутрішніх ринків і зниження жорсткості державного управління економічними процесами.

Початкові умови розвитку Китаю характеризуються авторитарним управлінням з високим ступенем впливу держави на економіку при надзвичайно низькому рівні життя населення. Така ситуація продовжувалася до смерті Мао Цзедуна і почала змінюватися тільки після приходу до влади Ден Сяопіна в 1976р. Ключові реформи, що радикально змінили стратегію економічної політики Китаю, торкнулися наступного:

1. Поступовий перехід від «соціалізму з китайською специфікою» до «соціалістичної ринкової економіки».

2. Диференційоване розширення функцій місцевого самоврядування в залежності від рівня економічного розвитку регіону.

3. Головним об'єктом реформ став аграрний сектор з 80% зайнятого населення, що поліпшило насичення ринку продовольством і істотно знизило рівень соціаль-

ної напруги в країні.

4. Модернізація промисловості за рахунок скорочення кількості підконтрольних планових показників, збільшення надпланового виробництва, розширення кооперативних зв'язків між підприємствами, збільшення частки прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств для стимулювання їх діяльності і поглиблення спеціалізації в масштабах усієї країни.

5. Реформування відносин власності і реанімація приватного підприємництва на стійкій правовій основі. Протягом наступних 10 років роль державного сектора помітно знизилася, а приватного — зросла [6].

Підключення регуляторів внутрішнього ринку (квадрант 3), призвело до того, що середньорічні темпи приросту китайської економіки склали 10%. У 1992 році уряд оголосив про свої стратегічні наміри поглиблення і розширення реформ, а також про відкриття Китаю зовнішнім ринкам (квадрант 2). Економіка країни стала відкритою зовнішнім ринкам не тільки за рівнем торговельних експортно-імпортних операцій, але і по залученню іноземних інвестицій з метою використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу розвинутих країн, підвищення рівня кваліфікації національних кадрів і нарощування валютних резервів. У 2001 р. Китай було прийнято до Всесвітньої організації торгівлі.

Наведені приклади руху макроекономічних систем у межах матриці складових економічної політики демонструють історичні аспекти даного явища. При цьому варто враховувати, що початкові позиції стану економічної політики можуть трактуватися як незадовільні чи достатні тільки з урахуванням геополітичного аспекту. Як показано в наших прикладах, параметрична оцінка встановлюється шляхом зіставлення з тими країнами, що займають лідируючі позиції у світовій економіці.

Виняткова орієнтація на лідера є достатньою лише доти, поки не досягнуті випереджальні пара-

метри розвитку. Перед країнами-лідерами, які займають положення, що характеризується 4-м квадрантом, також гостро постають проблеми, пов'язані з необхідністю дотримання балансу між ринковими і державними регуляторами процесу розвитку. Високий рівень виробничої сфери і державного регулювання породжує нові, раніше не відомі, проблеми щодо підтримки розвиваючого тренда. Результати досліджень І. Ансоффа 90-річного періоду еволюції економіки США показують значне посилення невизначеності в сфері бізнесу при одночасному зростанні ступеня впливу державного управління [7].

Побудова макроекономічної системи, до складу якої донедавна входила й Україна, базувалася на принципах командного розподілу виробничих факторів при повній ізоляції від капіталістичного оточення. Положення квадранта №1 давало задовільні результати у військові періоди, коли державне управління набувало тоталітарних форм. Аналіз економічної політики СРСР у періоди мирних п'ятирічок показує, що спроби переходу до розвиваючого тренду проявлялися в напрямку розкриття економічних границь (квадрант 2) і підвищення гнучкості державного управління (квадрант 3). Відсутність системного підходу до збалансованого створення внутрішнього ринку і відкриття доступу до зовнішніх ринків перешкоджало формуванню розвиваючого тренда.

Перехід з 1-го в 3-й квадрант було започатковано на початку 60-х років і формалізовано у вигляді політичної реформи 1965 року. Перешкода для переходу до стану розвитку складалася в протиріччі даного шляху тим основним політичним принципам управління економікою, що були покладені в основу державної побудови СРСР. Такий вибір означав істотне скорочення повноважень і диктату керуючої системи. На практиці — замість скорочення кількості підконтрольних показників і підключення регуляторів внутрішнього ринку керу-

юча система тільки підсилила контрольні функції. Керуюча система не змогла реалізувати реформування власних механізмів і інструментів управління і не забезпечила еволюційних зрушень в економіці, як це було пізніше здійснено в Китаї.

Рух у напрямку 2-го квадранта, розпочатий у 1970—1985рр., вилився в 6-разове збільшення експортно-імпортного товарообігу при незмінно жорсткому механізмі державного управління. Вихід на зовнішній ринок був здійснений за повної відсутності ринкових відносин в країні, що й обумовило переважний продаж виробничих факторів ресурсного рівня — первинної сировини, корисних копалин, паливно-енергетичних ресурсів. Частка продукції ПЕК в експорті за цей період зросла з 16 до 52% [8]. Такий вихід на зовнішній ринок практично не вплинув на сутність економічної політики і дав короткостроковий ефект у вигляді росту національного доходу. Тривале перебування в ситуації, що відповідає умовам 2-го квадранта, призвело до застійних явищ і деградації системи державного управління СРСР.

Разом з незалежністю в спадщину Україні, як і іншим колишнім союзним республікам, залишилися і ті диспропорції в складових економічної політики, що спричинили до повного руйнування системи державного управління і розпаду країни. Ліквідація СРСР не усунула джерел деструктивних процесів, більш того, перебування системи державної влади в стані реорганізації спричинило посилення негативних тенденцій в економіці. На даний момент підсилюються ознаки, що відповідають положенню 2-го квадранта, а регулятори внутрішнього ринку (квадрант 3) не сформувалися.

На значну відкритість зовнішнім ринкам сучасної української економіки вказує те, що частка експорту сировини і енергоресурсів у ВВП на 2000р. складає 50,5%. На катастрофічні наслідки екзогенізації національної економіки вказують багато сучас-

них учених[9]. Формуванню регуляторів внутрішнього ринку перешкоджає недосконалість системи державного управління і диспропорції, викликані приватизацією на кінець 2004р. більш ніж 75% державної власності[10].

Систематизація шляхів реалізації політики економічного розвитку з використанням наведеної матриці дозволяє співвіднести найбільш істотні специфічні особливості з реальним станом тієї чи іншої макроекономічної системи.

Напрямок шляху з 1-го в 4-й квадрант лежить безпосередньо на лінії розвитку макросистеми. У той же час рішення соціальних, правових і економічних питань на цьому шляху вимагає багатфакторного комплексного підходу державного управління до реалізації економічної політики. Перехід до гнучкого механізму регулювання вимагає одночасної синхронізованої трансформації керуючої і керованої систем. А перехід до відкритої економіки вимагає утримання високого рівня міжнародного конкурентного статусу національного виробника.

Збалансованому підключенню регуляторів внутрішнього і зовнішнього ринків сприяє відсутність перекосів в економічній політиці на початкових етапах еволюційних перетворень. Така ситуація спостерігалася в Японії, де перехід до інтенсивного розвитку був здійснений «з чистого аркуша». Для макроекономічних систем, обтяжених невдачами минулого досвіду, процедура виходу на умови повноцінного розвиваючого тренда полягає в усуненні диспропорцій і перекосів.

Перекіс убік 3-го квадранта відповідає умовам закритої економіки, у якій гнучкий механізм регулювання відносин між керованою і керуючою підсистемами сприяє формуванню регуляторів внутрішнього ринку. Вільний доступ до виробничих факторів і ринкові відносини в сфері споживання сприяють насиченню внутрішнього ринку високою конкурентною продукцією. Підтримка умов вільного доступу до виробничих факторів і дотримання чи-

стоти конкуренції на внутрішньому ринку створює об'єктивні передумови для підключення регуляторів зовнішніх ринків, до переходу на рівень 4-го квадранта. За такої послідовності вихід національного виробника на зовнішній ринок відбувається не з ресурсами чи первинними факторами, а з конкурентоздатними товарами, здатними підвищити економічну ефективність за рахунок «ефекту масштабу».

Рух до 3-го квадранта означає значну свободу керованої системи, що вимагає формування відповідних інституціональних механізмів і державної інфраструктури. Такий перехід пов'язаний із необхідністю прийняття самостійних рішень на рівні підприємств і об'єднань щодо економічного раціонального придбання і розподілу виробничих факторів.

Відсутність навичок вільної поведінки в ринкових умовах спонукає до реанімації відомих навичок, як у виробників, так і в споживачів. Це призводить до перекрученого розуміння основних законів економічного розвитку, поширення тіньових явищ. Для стимулювання ринкових відносин і придушення негативу потрібна відповідна реорганізація в соціальній, правовій, законодавчій і фінансовій політиці держави.

Перекіс убік 2-го квадранта означає пригнічення органами державного управління регуляторів внутрішнього ринку при значному впливі на параметри росту зовнішньоекономічних операцій. Функціонування на зовнішньому ринку за жорстких механізмів державного управління має певні особливості, обумовлені обмеженою свободою виробничого сектора економіки. Відсутність самого поняття конкурентоздатності унеможливорює економічно виправданий вихід на зовнішній ринок готової продукції кінцевого споживання, а продаж первинної сировини породжує залежність від міжнародної кон'юнктури.

Руйнівний вплив керуючої системи на керовану за умов жорсткого управління збільшується екзогенним впливом — керована

підсистема повинна «утримувати» не тільки керуючу надбудову, але і зовнішній ринок. Підкріплення економічної міцності держави валютними надходженнями від продажу сировини і енергоресурсів створює ефект росту, якого недостатньо для інтенсивного реформування економіки. На відміну від ситуації квадранта №3, в даному випадку для переходу до 4-го квадранта потрібно така радикальна реорганізація системи державного управління, в результаті якої стає можливим істотне звуження командних функцій адміністративного апарату.

Література:

1. В. Хлынов. Японский вариант экономического планирования // МэиМО. — 1989. — № 2. — С.133—135.
2. Sen A. Development as Freedom. — Oxford, 1999. — P. 266.
3. О японском опыте управления (размышления после командировки) // Вопросы экономики. — 1990. — №5. — С. 141—142.
4. А.Федоровский. Экономика Южной Кореи на пороге 90-х годов // МэиМО. — 1989. — №12. — С. 49.
5. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран: Учебник / Под ред. В.П.Колесова, М.Н.Осьмовой. — М.: Флинта, 2000. — С. 320.
6. Ден Сяопин. Основные вопросы современного Китая: Пер.с кит. — М.: Политиздат, 1988.
7. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ./ Научн. Ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко. — М.: Экономика, 1989. С 519.
8. Народное хозяйство СССР в 1985 г.: Стат. ежегодник / ЦСУ СССР. — М.: Финансы и статистика, 1986. — С. 655.
9. Геєць В.М., Скрипниченко М.І. Від екзогенно залежної до ендогенно орієнтованої стратегії розвитку економіки // Економіка і прогнозування. — 2003. — №1.
10. М.В.Чечетов. Підсумки та завдання приватизації в Україні // Статистика України. — 2004. — № 3. — С. 95—103.